

Model-Complianceregeling Mededinging

november 2004

(toelichting voor het laatst bijgewerkt: november 2016
en bijlage voor het laatst bijgewerkt: april 2017)

Inhoud

Inleiding	3
Model-Complianceregeling Mededinging	4
Toelichting	8
Bijlage	12

Inleiding

Vertrouwen en integriteit zijn twee belangrijke kernbegrippen voor het goed functioneren van de verzekeringsbedrijfstak. De consument op de eerste plaats, maar verder ook iedereen die met de bedrijfstak te maken heeft, moet er zeker van zijn dat de sector integer opereert en te vertrouwen is.

Concurrentie is een ander belangrijk fundament van de verzekeringssector: elkaar scherp houden op kosten, producten en service om de gunst van de klant is elementair bij de bedrijfsuitoefening van elke verzekeraar.

Deze complianceregelung Mededinging die door het Verbond van Verzekeraars voor zijn leden is opgesteld, geeft uitdrukking aan een actief streven om een sector te zijn waarin geen sprake is van ongeoorloofde beperkingen van de concurrentie.

Tegelijkertijd is deze complianceregelung Mededinging een puur praktisch instrument dat leden van het Verbond moet helpen voorkomen dat het nationale of Europese mededingingsrecht wordt overtreden.

De voor u liggende regeling is daarvoor geschikt: zichtbaar, controleerbaar, transparant.

Model-complianceregelung Mededingung

1 Doel en werkingssfeer

Deze regeling vormt de weerslag van een actief streven van de ondernemingen in de verzekeringssector naar een sector die zichtbaar en controleerbaar vrij is van ongeoorloofde mededingingsbeperkingen. Doel van deze regeling is te bevorderen dat het (Europese en Nederlandse) mededingingsrecht strikt wordt nageleefd door binnen de verzekeringssector werkzame ondernemingen. Uiteraard staat het ondernemingen, die mede in andere sectoren actief zijn, vrij om die onderdelen van deze regeling die niet specifiek zien op de verzekeringssector op hun activiteiten in die andere sectoren van toepassing te verklaren.

2 Definities

In deze regeling wordt verstaan onder :

de Maatschappij	: ...
het Bestuur	: ...
de Directie	: ...
De Compliance Officer	: ...
het Verbond	: Verbond van Verzekeraars

3 Eindverantwoordelijkheid

3.1 Het Bestuur van de Maatschappij draagt de eindverantwoordelijkheid voor de naleving van deze regeling binnen de Maatschappij. Om de effectiviteit van de regeling te bevorderen, draagt het Bestuur zorg voor adequate controlemechanismen die specifiek op de organisatie van de Maatschappij zijn toegesneden.

3.2 Het Bestuur benoemt een Compliance Officer (en een eventuele plaatsvervanger, hierna gezamenlijk te noemen Compliance Officer). De Compliance Officer vervult een pro-actieve rol in het voorkomen, onderzoeken en beëindigen van mogelijke gedragingen in strijd met het mededingingsrecht. De Compliance Officer is in het kader van zijn taak uitsluitend verantwoording verschuldigd aan het Bestuur en zal aan het Bestuur jaarlijks rapporteren over zijn activiteiten.

4 Doelgroep

Aan deze regeling zijn onderworpen:

- het Bestuur en de Directie;
- andere, als zodanig door het Bestuur of de Directie aangewezen werknemers van de

Maatschappij die als feitelijk leidinggevende op beleids- en/of commercieel niveau contacten onderhoudt met andere maatschappijen en/of tussenpersonen, alsmede diegenen die deelnemen aan besturen of commissies van het Verbond.

Het Bestuur zal aan de Compliance Officer opgave doen van de aldus aangewezen werknemers.

5 Informatie

De aangewezen werknemers zullen periodiek inhoudelijk worden geïnformeerd over de inhoud van het mededingingsrecht, over de invloed op de activiteiten van de onderneming en over de interne procedureregels. Dit zal plaatsvinden door toezending van documentatiemateriaal en/of voorlichtingsbijeenkomsten.

6 Inhoud

Eenieder die tot de doelgroep behoort, is verplicht:

- a. zich te onthouden van gedragingen die een inbreuk vormen op het mededingingsrecht, hierna te noemen 'gedragingen';
- b. zich te onthouden van uitlatingen in woord en/of geschrift waardoor de indruk kan worden gewekt dat de Maatschappij betrokken is bij gedragingen als onder a. bedoeld, hierna te noemen 'uitlatingen';
- c. in de onder artikel 7 genoemde gevallen de Compliance Officer te consulteren. Wanneer bekend is dat terzake ook de compliance officer van het Verbond is of zal worden geconsulteerd, dient dit aan de Compliance Officer te worden gemeld;
- d. in de onder artikel 8 genoemde gevallen een melding te doen aan de Compliance Officer.

7 Consultatie van de Compliance Officer

7.1 Consultatie

Consultatie van de Compliance Officer, als bedoeld in artikel 6 onder c. is verplicht indien:

- a. ten aanzien van enige voorgenomen gedraging twijfel bestaat of deze een inbreuk vormt op het mededingingsrecht;
- b. ten aanzien van enige voorgenomen uitlating in woord en/of geschrift twijfel bestaat of daardoor de indruk wordt gewekt dat de Maatschappij betrokken is bij gedragingen als bedoeld in artikel 6 onder a.

Dit voorschrift geldt voor leidinggevendenden bovendien ten aanzien van voorgenomen gedragingen respectievelijk uitlatingen waarbij één of meer van hun ondergeschikten uit hoofde van hun functie zijn betrokken.

7.2 Inzage; nadere informatie

Bij consultatie van de Compliance Officer wordt aan hem inzage gegeven van het gehele dossier en wordt hem alle relevante informatie verstrekt met betrekking tot de voorgenomen gedraging of uitlating. Aan de Compliance Officer wordt nadere informatie verstrekt indien hij daarom verzoekt.

7.3 Schorsende werking en spoedeisendheid

Het is niet toegestaan om vooruitlopend op het advies van de Compliance Officer mee te werken aan het totstandkomen van de gedraging en/of uitlating die voorwerp is van het

advies. In spoedeisende gevallen kan met toestemming van het Bestuur van dit voorschrift worden afgeweken.

De Compliance Officer brengt zijn advies uit op een zodanige termijn als, gelet op de ingewikkeldheid van de zaak en het gewicht van de daarbij betrokken belangen, in redelijkheid van hem mag worden verwacht.

7.4 Juridische bijstand

De Compliance Officer kan, indien hem dit in verband met de ingewikkeldheid van de zaak wenselijk voorkomt, intern en zonodig extern juridische bijstand inroepen.

8 Melding aan de Compliance Officer

8.1 Melding

Melding aan de Compliance Officer, als bedoeld in artikel 6 onder d. is verplicht indien:

- a. ten aanzien van enige gedraging achteraf wordt geconcludeerd dat deze een inbreuk vormt op het mededingingsrecht dan wel dat hierover twijfel bestaat;
- b. ten aanzien van enige uitlating in woord en/of geschrift achteraf wordt geconcludeerd dat daardoor de indruk is gewekt dat de Maatschappij betrokken is bij gedragingen als bedoeld in artikel 6 onder a. dan wel dat twijfel opkomt.

Dit voorschrift geldt voor leidinggevenden bovendien ten aanzien van gedragingen en/of uitlatingen waarbij één of meer van hun ondergeschikten uit hoofde van hun functie zijn betrokken.

8.2 Inzage nadere informatie

Bij melding aan de Compliance Officer wordt inzage gegeven van het gehele dossier en wordt hem alle relevante informatie verstrekt met betrekking tot de gedraging of uitlating. Aan de Compliance Officer wordt alle nadere informatie verstrekt waar deze om vraagt.

8.3 Instructies door de Compliance Officer

De Compliance Officer kan naar aanleiding van een ontvangen melding die instructies geven die hij met het oog op het doel van deze regeling in het belang van de Maatschappij noodzakelijk acht. Alvorens instructies te geven vergewist de Compliance Officer zich ervan dat het Bestuur met deze instructies instemt. Eenieder die tot de doelgroep behoort, is gehouden deze instructies op te volgen en ervoor te zorgen dat zijn ondergeschikten deze instructies opvolgen.

8.4 Juridische bijstand

De Compliance Officer kan, indien hem dit wenselijk voorkomt in verband met de ingewikkeldheid van de zaak, intern en zonodig extern juridische bijstand inroepen.

9 Handhaving

9.1 Informatie-uitwisseling

De Compliance Officer is bevoegd door hem in de uitoefening van zijn functie verkregen informatie ter kennis te brengen van het Bestuur. Daarbij is zoveel als redelijkerwijs mogelijk de anonimiteit gewaarborgd van medewerkers die daarom hebben verzocht. Voorzover deze voor de uitvoering van de complianceregelung van het Verbond van belang kan zijn, is de Compliance Officer tevens bevoegd de informatie met instemming van het Bestuur ter kennis te brengen van de compliance officer van het Verbond, eveneens in de mate van het mogelijke en, indien daarom is verzocht, met waarborging van anonimiteit. De Compliance

Officer is bevoegd bij de compliance officer van het Verbond alle inlichtingen in te winnen die met het oog op de uitvoering van de onderhavige complianceregelung van belang kunnen zijn.

9.2 Melding overtreding

Indien de Compliance Officer een overtreding van deze complianceregelung constateert of vermoedt, meldt hij deze terstond aan het Bestuur.

9.3 Consequenties overtreding

In geval van overtreding van artikel 6 onder punt a. van deze regeling draagt de Maatschappij zorg voor beëindigung van het gedrag. Het Bestuur kan daartoe alle noodzakelijke maatregelen treffen.

Overtreding van enige bepaling van deze complianceregelung door een werknemer, in het bijzonder deelname aan een door het mededingingsrecht verboden gedraging, kan consequenties hebben in de arbeidsrechtelijke sfeer, beëindigung van het dienstverband uitdrukkelijk daaronder begrepen. Wanneer het een overtreding door een bestuurslid betreft, kan het daartoe bevoegde orgaan van de Maatschappij de jegens dat bestuurslid noodzakelijke maatregelen treffen, waaronder eveneens begrepen beëindigung van het dienstverband. Hetzelfde geldt in het geval een bestuurslid heeft nagelaten een einde te maken aan een overtreding waarvan hij op de hoogte is of waarvan hij redelijkerwijs op de hoogte had kunnen zijn.

10 Inwerkingtreding

Deze regeling treedt in werking met ingang van ...

Toelichting (bijgewerkt: november 2016)

Algemeen

De onderhavige regeling vormt een weerslag van een actief streven van de in de verzekeringssector actieve ondernemingen naar een verzekeringssector die zichtbaar en controleerbaar vrij is van ongeoorloofde mededingingsbeperkingen.

De Europese en Nederlandse mededingingsregels zijn van toepassing op de verzekeringsbedrijfstak in Nederland. De consequenties van inbreuken op deze regels laten zich nauwelijks onderschatten: niet alleen omdat mededingingsautoriteiten hoge boetes kunnen opleggen en benadeelde partijen schadevergoeding kunnen vorderen, maar eveneens in verband met het publicitaire afbreukrisico.

Voorlichting over deze (soms complexe) regelgeving en voorkoming van inbreuken is daarom van groot belang. Een complianceregelung die actief wordt gehandhaafd, is daarvoor onontbeerlijk.

Een effectieve complianceregelung is niet vrijblijvend. Om deze de functie te geven die wordt beoogd, dient deze niet alleen te voorzien in voorlichting en procedures om overtredingen te voorkomen, maar ook in maatregelen waarmee op geconstateerde overtredingen wordt gereageerd. Bovendien zal controleerbaar moeten zijn dat deze handelwijze in de praktijk inderdaad wordt gevolgd.

Dit model zal hieronder per artikel worden toegelicht.

Artikel 1 Doel en werkingssfeer

Doel

De complianceregelung is een instrument ter voorkoming van inbreuken op het mededingingsrecht. Daarnaast is de complianceregelung van belang in het geval dat desondanks inbreuk op deze regels blijkt te zijn gemaakt: door de procesmatige opzet voorziet de regeling in actieve signalering en besluitvorming omtrent beëindiging van de activiteiten. Een goed opgezet en overigens deugdelijk functionerende complianceregelung kan door de ACM en de Europese Commissie als een positieve omstandigheid worden gezien.

Het behoeft geen betoog dat het bijgevoegde overzicht van de geldende mededingingsregelgeving van net zo wezenlijk belang is als de Model-complianceregelung zelf.

Werkingsfeer

De regeling beperkt zich tot het mededingingsrecht in de verzekeringssector. Vanzelfsprekend kunnen aangesloten verzekeringsmaatschappijen deze werkingssfeer uitbreiden tot andere sectoren.

Het model is verder beperkt tot gedragingen in deze sector, voorzover daarop het Europese- en/of Nederlandse mededingingsrecht toepasselijk is. Dit zullen veelal afspraken tussen in Nederland opererende verzekeraars zijn. Er wordt echter met nadruk op gewezen dat deze regels ook gelden voor bijvoorbeeld afspraken tussen een in Nederland en een elders in of zelfs buiten de EU opererende verzekeraar, voor zover zij binnen de EU effect hebben.

Artikel 2 Definities

De definities zullen vanzelfsprekend per maatschappij moeten worden geconcretiseerd en in voorkomend geval aangepast, bijvoorbeeld omdat de maatschappij een holdingstructuur heeft. Met het Bestuur wordt bedoeld op het hoogste bestuursorgaan van de Maatschappij (of het concern). De Directie zal veelal de directies of managementteams van de diverse werkmaatschappijen of dochters betreffen.

Artikel 3 Eindverantwoordelijkheid

Dit artikel dient om te benadrukken dat, hoe ook de daadwerkelijke uitvoering binnen de Maatschappij is vormgegeven, het Bestuur voor het naleven van het mededingingsrecht de verantwoordelijkheid draagt. Door middel van het implementeren van de regeling wordt bij de medewerkers van de Maatschappij die het aangaat het bewustzijn ten aanzien van de naleving van het mededingingsrecht tot stand gebracht en onderhouden.

Dit artikel expliciteert tevens dat moet worden zorggedragen voor een intern controlemechanisme dat het Bestuur in staat stelt controle uit te oefenen op de naleving van het mededingingsrecht en de regeling. Het laat de individuele Maatschappijen evenwel vrij in het maken van een keuze omtrent de wijze waarop dat mechanisme wordt ingericht.

De regeling voorziet voorts in praktische uitvoering door een daartoe specifiek aangewezen functionaris: de 'Compliance Officer' (ook CO). Dit artikel benadrukt in algemene zin de proactieve rol van de Compliance Officer bij het voorkomen en opsporen van mogelijke mededingingsinbreuken. Die rol is ook nader geconcretiseerd in artikel 9 leden 1 en 2. De Compliance Officer is bijvoorbeeld bevoegd 'audits' te organiseren en daartoe de medewerking van werknemers en Bestuur van de Maatschappij te verlangen, het Bestuur ook ongevraagd te adviseren over controlemechanismen (waaronder begrepen de inzage in correspondentie, notulen en andere documenten) en andere maatregelen te treffen die de Compliance Officer wenselijk acht. De uitvoering van die proactieve rol laat de eindverantwoordelijkheid van het Bestuur onverlet.

Artikel 4 Doelgroep

De regeling richt zich in het bijzonder op de zogenoemde doelgroep: het Bestuur en een groep door het Bestuur aangewezen werknemers die, gezien de aard van hun functie, eerder dan anderen in aanraking met het mededingingsrecht kunnen komen. De aanwijzing van de doelgroep laat onverlet de op eenieder rustende verplichting zich aan de Nederlandse wetgeving, waaronder de Mededingingswet, te houden.

De maatstaf om vast te stellen wie onder de doelgroep valt, is in dit model ruim omschreven om volledig dekkend te zijn. Het spreekt vanzelf dat de maatschappij er belang bij heeft om de doelgroep niet te zeer te beperken, omdat dit de effectiviteit van de regeling kan ondermijnen.

Vanzelfsprekend is de plicht tot aanwijzing van de leden van de doelgroep een doorlopende plicht. Werknemers die na interne functiewisseling op een mededingingsrechtelijk gevoelige post worden benoemd, en nieuwe medewerkers die op een zodanige post worden aangesteld, zullen net zo goed aan de maatschappij-complianceregelung moeten worden onderworpen. Het (bijvoorbeeld jaarlijks) actualiseren van de doelgroep is onontbeerlijk voor een effectieve regulung.

Artikel 5 Informatie

Een effectieve complianceregelung begint bij het ervoor zorgdragen dat bij iedere medewerker binnen de doelgroep basiskennis aanwezig is over de concrete uitwerking van het mededingingsrecht op de commerciële activiteiten van de onderneming. Juist omdat mededingingsinbreuken zich in tal van verschijningsvormen kunnen voordoen, is een zeker bewustzijn van die mogelijke verschijningsvormen noodzakelijk. Om die reden vormt periodieke informatieverschaffing (vaak in de vorm van voorlichtingsbijeenkomsten, schriftelijke instructies of beide) een onlosmakelijk onderdeel van een complianceregelung. Aan de aangewezen medewerkers kan worden gevraagd schriftelijk te bevestigen dat zij hebben kennis genomen van het toegezonden materiaal en dat zij bij voorlichtingsbijeenkomsten een presentielijst tekenen.

Artikel 6 Inhoud

Deze bepaling bevat een opsomming van de verplichtungen van de leden van de doelgroep. Zij dienen deze verplichtungen uit eigen beweging na te leven. Voor het welslagen van de complianceregelung is deze naleving vanzelfsprekend van cruciaal belang.

Met het gestelde onder b. wordt beoogd te voorkomen dat bijvoorbeeld door een ongelukkig geformuleerde uitlating de indruk wordt gewekt dat een op zichzelf toegelaten afspraak mededingingsrechtelijk dubieus is.

De consultatieplicht zoals genoemd onder c. geldt ook wanneer een lid van de doelgroep weet dat de compliance officier van het Verbond over het betreffende onderwerp is of zal worden geconsulteerd. Wel is van belang dat de Compliance Officer daarvan op de hoogte wordt gesteld, zodat hij met de compliance officer van het Verbond overleg terzake kan voeren.

Artikelen 7 en 8 De Compliance Officer

Deze artikelen regelen de specifieke taken die de Compliance Officer in het kader van de complianceregelung toekomt. Krachtens artikel 7 moet de CO verplicht worden geconsulteerd bij voorgenomen gedragingen en/of uitlatingen die mogelijk in strijd zijn met het mededingingsrecht. Volgens artikel 8 moeten gedragingen en/of uitlatingen die mogelijk in strijd met dit recht zijn, doch reeds hebben plaatsgevonden, alsnog worden gemeld aan de CO.

De consultatie- en meldplicht rust niet alleen op diegenen die zelf bij mogelijke inbreuken zijn betrokken, maar eveneens op diegenen die daar uit anderen hoofde kennis van dragen. Wanneer de CO negatief adviseert, zal het vragen van een second opinion (bijvoorbeeld bij een externe advocaat) in de rede kunnen liggen. Nu het aanmelden van overeenkomsten ter

ontheffing is afgeschaft, zal de onderneming zelf moeten vaststellen of aan de ontheffingsgronden is voldaan. Die vaststelling vergt een gedetailleerd onderzoek. Het is van groot belang een goed dossier bij te houden van de resultaten van dat onderzoek alsmede van de aan de conclusie ten grondslag liggende stukken.

Gezien de pro-actieve rol van de CO als bepaald in artikel 3, is de CO uiteraard bevoegd om ook ongevraagd advies uit te brengen.

Het is niet de bedoeling dat bedrijven en betreffende personen zich rechtstreeks bij de compliance officer van het Verbond op de hoogte stellen van bijvoorbeeld de laatste ontwikkelingen. De eigen CO is de aangewezen persoon voor het verkrijgen van deze informatie en kan in dergelijke gevallen coördinerend optreden.

Artikel 9 Handhaving

De complianceregelung moet door een Maatschappij kunnen worden gehandhaafd. Daartoe strekt dit artikel. Mede afhankelijk van de ernst van de overtreding van de complianceregelung kan dit variëren van een waarschuwing aan dan wel tot beëindiging van het dienstverband met de betrokken werknemer. Voor alle duidelijkheid moge dienen dat melding van een overtreding bij de CO door een werknemer die niet zelf bij de overtreding is betrokken, geen gevolgen zal hebben voor de rechtspositie van die werknemer.

Er zijn verschillende manieren waarop (dit onderdeel van) de complianceregelung arbeidsrechtelijk kan worden gefundeerd: namelijk als (eenzijdige) instructie in de zin van art. 7:660 BW aan alle leden van de doelgroep, als invulling van een eenzijdig wijzigingsbeding ex 7:613 BW en als met elke individuele werknemer overeen te komen aanvulling op diens arbeidsovereenkomst. De eerste mogelijkheid lijkt in de praktijk de voorkeur te verdienen.

Daar waar bestuurders van de Maatschappij bij een overtreding zijn betrokken, zal een ander juridisch regime kunnen gelden. Artikel 9 lid 3 strekt ertoe te benadrukken dat, onafhankelijk van het geldend juridisch kader, de regeling evenzeer jegens bestuurders van de Maatschappij wordt gehandhaafd.

Bedrijven kunnen in de complianceregelung die geldt voor een maatschappij, een bepaling toevoegen aan art. 9.2 inhoudende een verplichting van het Bestuur om overtredingen te melden aan de Raad van Commissarissen.

Bijlage

(bijgewerkt: april 2017)

1. Mededingingsrecht

Het Nederlandse mededingingsrecht is neergelegd in de Mededingingswet ('Mw'), die sedert 1998 van kracht is. De voor deze complianceregelung belangrijkste bepaling is artikel 6 lid 1 Mw, dat luidt:

“Verboden zijn overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemersverenigingen en onderling afgestemde feitelijke gedragingen van ondernemingen die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan wordt verhinderd, beperkt of vervalst.”

De praktische betekenis van dit verbod is als volgt onder woorden gebracht door het Europese Hof van Justitie:

“Elke onderneming moet zelfstandig zijn beleid bepalen; hij mag wel zijn beleid aanpassen aan dat van zijn concurrenten, maar ieder contact strekkende tot beïnvloeding van het marktgedrag van een concurrent of tot beduiding aan zo'n concurrent van het aangenomen of voorgenomen gedrag is verboden.”

Onder het verbod op mededingingsbeperkende gedragingen (het 'kartelverbod') vallen niet alleen evidente inbreuken als prijs- of marktverdelingsafspraken tussen concurrenten. Eveneens verboden zijn allerlei bilaterale of multilaterale samenwerkingsvormen zonder mededingingsbeperkend doel, maar met een merkbaar *mededingingsbeperkend effect*. Paragraaf 3 van deze bijlage bevat concrete voorbeelden van verboden en toegestane gedragingen.

Het verbod betreft niet alleen overeenkomsten tussen bedrijven en besluiten of aanbevelingen van een branchevereniging die het gedrag van haar leden wil beïnvloeden, maar ook *“onderling afgestemd feitelijk gedrag”*. Dat laatste is moeilijk eenduidig te kwalificeren. Verboden en toegestaan gedrag kunnen bovendien vlak bij elkaar liggen. Zo is het kopiëren van polisclausules of premies van de concurrent toegestaan, maar zal het van tevoren ter inzage geven van nieuwe clausules of premies een vorm van onderlinge afstemming zijn.

Het verbod is slechts onder bijzondere omstandigheden niet van toepassing. Zo geldt het verbod op grond van artikel 6 lid 3 Mw niet indien eventuele mededingingsbeperkingen worden gecompenseerd door voordelen voor de afnemers, waarbij aan vier cumulatieve voorwaarden moet zijn voldaan. Samenwerking valt buiten het kartelverbod indien deze (1) bijdraagt tot een verbetering van productie of distributie dan wel een technische of economische vooruitgang oplevert, terwijl (2) de voordelen die uit de samenwerking voortvloeien voor een redelijk deel ten goede komen aan de gebruikers (3) zonder dat de concurrentie verder wordt beperkt dan strikt noodzakelijk is en er (4) voldoende concurrentie in de markt overblijft.

Het verbod is bovendien niet van toepassing indien de overeenkomst in kwestie onder de werkingssfeer van een Europese groepsvrijstelling valt. Op de verzekeringssector was t/m 31 maart 2017 een speciale groepsvrijstelling van toepassing die in paragraaf 2 van deze bijlage nader wordt toegelicht.

Het voornaamste materiële verschil tussen het Europese en het Nederlandse mededingingsrecht ligt in het toepassingsgebied: waar de Mededingingswet uitsluitend ziet op inbreuken die het *Nederlands* grondgebied raken, ziet het Europese mededingingsrecht op inbreuken die een effect op de interstatelijke handel (kunnen) hebben. Tot het handhaven van het Europese mededingingsrecht in Nederland zijn zowel de ACM als de Europese Commissie bevoegd. De nationale rechter is eveneens bevoegd het Europese én Nederlandse mededingingsrecht toe te passen. Deze kan bijvoorbeeld een verbod uitspreken of schadevergoeding toekennen, maar kan géén boete opleggen.

2 Verzekeraars en samenwerking

In de jaren '80 van de vorige eeuw betoogden verzekeraars dat het kartelverbod voor hen niet of in veel mindere mate zou (moeten) gelden, omdat zij gezien de bijzonderheden van de bedrijfstak met het oog op een verantwoorde bedrijfsvoering wel met elkaar móeten samenwerken. Zij dienen immers het risico van aangegane verzekeringsverplichtingen te kunnen inschatten en beheersen en daar zijn markt cijfers en overleg voor nodig. Bovendien werkt het verzekeringsbedrijf pas optimaal als risico's zoveel mogelijk worden gespreid door middel van herverzekering, poolconstructies of coassurantie en ook daartoe dient men samenwerkingsvormen te ontwikkelen. In een poging de sector meer houvast te geven, is in 1992 de eerste Groepsvrijstellingsverordening (GVO) voor het verzekeringsbedrijf tot stand gekomen. Deze is, na in 2003 te zijn vernieuwd, per 1 april 2010 vervangen en op 31 maart 2017 vervallen.

2.1 De rol van de (vervallen) Groepsvrijstellingsverordening

In de GVO werd een aantal vormen van samenwerking dat onder het kartelverbod valt, onder voorwaarden collectief en automatisch vrijgesteld. De Europese Commissie heeft benadrukt dat de richtsnoeren van de Commissie inzake horizontale samenwerking (Publicatieblad 2011/C 11/01) voldoende kaders biedt voor de in de (formeel vervallen) GVO vrijgestelde vormen van samenwerking. De tekst van de GVO kan daarom nog altijd worden gebruikt in de praktijk, maar dan als leidraad.

De *theoretisch* juiste volgorde bij het beoordelen in een concreet geval of sprake is van overtreding van het kartelverbod is als volgt:

- Eerst moet de vraag worden beantwoord of het (a) een afspraak, besluit of onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen ondernemingen betreft, die (b) strekt of leidt tot een merkbare beperking van de mededinging. In geval van bevestigende beantwoording op beide punten is sprake van een in beginsel verboden vorm van samenwerking;
- Vervolgens kan naar de vervallen GVO worden gekeken om te beoordelen of deze vorm van samenwerking was vrijgesteld;
- Valt de vorm van samenwerking niet onder de omschrijving in de vervallen GVO, dan kan deze worden getoetst aan de richtsnoeren Horizontale samenwerking;
- Valt de vorm van samenwerking ook niet onder de richtsnoeren Horizontale samenwerking, dan is de volgende vraag of voldaan is aan de voorwaarden van artikel 6 lid 3 Mw.

In de *praktijk* kan het evenwel aanbeveling verdienen eerst aan de vervallen GVO te toetsen. Bij de opstelling hier is al gekeken naar gangbare vormen van samenwerking in de verzekeringssector. Is de (beoogde) vorm van samenwerking daar niet onder te brengen, dan kan het de moeite lonen de toets aan de hiervoor onder (a) en (b) genoemde punten, alsmede zondig aan de vier ontheffingscriteria, alsnog uit te voeren.

2.2 Voorheen vrijgestelde gedragingen krachtens de vervallen GVO

GVO 2010

De GVO (2010) bestreek de volgende twee onderwerpen:

- (a) gemeenschappelijke compilaties, tabellen en onderzoeken;
- (b) gemeenschappelijke dekking van bepaalde soorten risico's ('pools').

(a) Gemeenschappelijke compilaties, tabellen en onderzoeken

Onder bepaalde voorwaarden waren vrijgesteld de gemeenschappelijke verzameling en verspreiding van informatie die noodzakelijk is voor de berekening van de gemiddelde kosten van de dekking van een welbepaald risico in het verleden ('compilaties') en, in verband met verzekeringsdekking die een kapitalisatie-element bevat, de opstelling van mortaliteitstabellen en tabellen waaruit de frequentie van ziekte, ongevallen en invaliditeit blijkt ('tabellen'). Eveneens vrijgesteld was gemeenschappelijk verrichten van onderzoek naar de vermoedelijke gevolgen van algemene omstandigheden die van belang zijn voor de frequentie en omvang van claims in de toekomst ('onderzoeken'). Nationale verenigingen van verzekeraars in de lidstaten produceren normaliter statistische gegevens over 'zuivere premies', gebaseerd op informatie die wordt verschaft door de verzekeraars, voeren onderzoek uit naar waarschijnlijke toekomstige trends en berekenen op die basis een indicatieve risicopremie. De berekeningen moeten absoluut vrijblijvend zijn en mogen niets bevatten over toeslagen voor reserves, administratiekosten, heffingen e.d.

(b) Gemeenschappelijke dekking van bepaalde soorten risico's ('pools')

Ook werd vrijgesteld medeverzekeringsovereenkomsten tussen twee of meer ondernemingen in de verzekeringssector met betrekking tot de vorming en exploitatie van pools van verzekerings- en/of herverzekeringsondernemingen met het oog op de gezamenlijke dekking van een specifieke risicocategorie in de vorm van medeverzekering of medeherverzekering.

Exclusiviteit is niet toegestaan.

De groepsvrijstelling onderwierp de vrijstelling voor pools aan marktaandeeldrempels: 20% voor verzekeringspools en 25% voor herverzekeringpools. Het marktaandeel betreft het gezamenlijke marktaandeel van de aan de betreffende pool deelnemende ondernemingen in de betreffende relevante markt (in de pool, eventuele andere pools, én buiten enige pool). De vrijstelling gold zonder marktaandeeldrempels voor pools die zijn gevormd voor de dekking van een nieuw risico. Bij nieuwe risico's bestaat er immers geen historische informatie over claims, om van tevoren te weten welke tekencapaciteit nodig is om het risico te dekken. De vrijstelling voor een pool voor de verzekering van nieuwe risico's was beperkt tot drie jaar.

Aanvullend op de GVO vrijstelling voor pools heeft het Verbond per 1 januari 2011 het Protocol intermediaire pools vastgesteld. Dit protocol dat bindend is voor de leden van het Verbond, regelt onder andere een jaarlijks self assessment en bevat gedragsregels over de totstandkoming, looptijd, voortzetting, beheer en aanpassing van intermediaire pools. Daarnaast wordt bepaald dat verzekeraars geen gemeenschappelijk overleg of gedachtewisseling mogen hebben over pooltarieven en -voorwaarden, en dat geen gelegenheid wordt geboden tot uitwisseling van vertrouwelijke informatie.

GVO 2003

In de GVO (2003) die van toepassing was t/m 31 maart 2010, waren ook twee andere soorten van samenwerking tussen verzekeraars vrijgesteld. Dat waren:

- (a) standaardpolisvoorwaarden;
- (b) veiligheidsvoorzieningen.

Deze zijn in 2011 als voorbeelden verwerkt in de Europese Richtsnoeren horizontale samenwerkingsovereenkomsten (Publicatieblad 2011/C 11/01 d.d. 14 januari 2011).

(a) Standaardpolisvoorwaarden

Ook gemeenschappelijke opstelling en verspreiding van niet-bindende standaardpolisvoorwaarden is nog steeds mogelijk. De vrijstelling over standaardpolisvoorwaarden in de GVO 2003 kan als leidraad worden aangehouden. Zo zal bij de verspreiding steeds uitdrukkelijk moeten worden vermeld dat ondernemingen vrij zijn om andere polisvoorwaarden aan hun klanten aan te bieden (*'niet-bindend'*) én moeten zij conform de hierboven genoemde richtsnoeren *daadwerkelijk* voor iedereen *toegankelijk* zijn. De GVO 2003 kende een 'zwarte lijst' van clausules die niet in de gemeenschappelijk opgestelde polisvoorwaarden mogen worden opgenomen, zoals bijvoorbeeld een clause die de omvang van de dekking of de 'franchise' aangeeft. Deze lijst geldt nog altijd. Belangrijke voorwaarde in de hierboven genoemde richtsnoeren is ook dat de deelname aan het feitelijke opstellen voor concurrenten *niet beperkt* is.

(b) Veiligheidsvoorzieningen

In de meeste lidstaten bestaan lijsten, samengesteld door de nationale vereniging van verzekeraars op basis van technische specificaties, van goedgekeurde veiligheidsapparatuur (o.a. alarminstallaties, antidiefstal- en brandmeld- en -blusapparatuur) die voldoen aan bepaalde criteria. Verzekeraars kennen de verzekerde vaak een korting in de premie toe wanneer gebruik wordt gemaakt van een goedgekeurd veiligheidsapparaat. De GVO 2003 stelde vrij de *niet-bindende* gezamenlijke vaststelling, erkenning en verspreiding van deze technische specificaties, keuringsprocedures e.d., mits aan in de Verordening genoemde criteria werd voldaan. De criteria van deze vrijstelling kunnen als leidraad worden aangehouden. Eén van de criteria is dat het moet gaan om veiligheidsvoorzieningen waarvoor geen geharmoniseerde Europese standaarden of technische specificaties e.d. bestaan. Andere criteria in de Richtsnoeren horizontale samenwerkingsovereenkomsten zijn onder andere dat de deelname aan de 'standaardisering' *voor eenieder openstaat*, de vaststellingsprocedure transparant is, en de *niet-bindende* normen/specificaties op *eerlijke, redelijke en niet-discriminerende voorwaarden* daadwerkelijk toegankelijk zijn.

3 Wat mag wel en wat niet?

De praktische implicaties van het kartelverbod zijn niet altijd even inzichtelijk. Deze paragraaf geeft voorbeelden van gedragingen die (al dan niet in Verbondsverband) wel of niet zijn toegestaan. Hierbij wordt niet aangegeven welke vormen van samenwerking onder welke vrijstelling of uitzondering vallen, omdat er naast de specifieke groepsvrijstelling andere vrijstellingen en uitzonderingen zijn, en omdat samenwerkingsvormen om meer dan één reden geoorloofd kunnen zijn. De voorbeelden zijn willekeurig en mogen niet worden gezien als een opinie waar rechten aan kunnen worden ontleend.

3.1 Niet toegestaan

Afspraken, afstemming of overleg over kostenposten of commerciële premies, evenals over andere vormen van commercieel gevoelig gedrag, zoals:

- overleg over de vraag of een door het Centrum voor Verzekeringsstatistiek uitgerekende risicopremie 'eigenlijk te hoog' of 'eigenlijk te laag' is;
- het in onderling overleg benchmarken van concrete rendementseisen, investeringen of kosten;
- overleg over de beloning van financieel adviseurs;
- overleg over de hoogte van het eigen risico, de franchise of over kortingen en toeslagen op kosten van dekking;
- bespreken van (indicaties voor) commerciële premies;
- het tevoren aan een andere verzekeraar ter inzage geven van nieuwe premies, nieuwe producten of polisvoorwaarden;
- het doen van uitingen over toekomstig marktgedrag;
- het afstemmen van acceptatiecriteria (waaronder ook preventie) voor klanten;
- overleg over specifieke klanten, portefeuilles of het al dan niet ontplooiën van activiteiten, bijvoorbeeld in regionale markten.

3.2 Wel toegestaan

Alles dat de mededinging niet (merkbaar) beperkt, is toegestaan. Daarbij staat de brancheorganisatie vaak centraal. Enkele voorbeelden:

- belangenbehartiging, voorlichting, fungeren als aanspreekpunt voor de branche;
- overleg over toekomstige maatschappelijke ontwikkelingen of wet- en regelgeving, daarover gezamenlijke standpunten innemen en deze proberen te realiseren in de interactie met politiek en andere partijen;
- opstellen van branchebrede erkenningsregelingen waarmee de kwaliteit van de aangeboden producten/diensten beter zichtbaar en herkenbaar kan worden gemaakt of zelfs kan worden vergroot. Deze regelingen moeten wel aan specifieke voorwaarden voldoen;
- samenwerking op het gebied van administratieve verwerking van bedrijfsactiviteiten. Ook hier gelden bepaalde voorwaarden;
- opstellen van lijsten van dubieuze debiteuren, als dat maar niet leidt tot gezamenlijke, gecoördineerde leveringsweigering;
- gemeenschappelijke reclame;
- uitwisselen van informatie om algemene marktontwikkelingen of bijvoorbeeld nieuwe technologieën te volgen en daarop in te kunnen spelen;
- verzamelen, bewerken en verspreiden van marktgegevens, als daaruit tenminste maar niet het marktgedrag van individuele marktpartijen is te herleiden;

- opstellen van modellen waarmee een onderneming haar eigen prestaties kan vergelijken met die van anderen;
- gemeenschappelijk uitvoeren van onderzoek naar factoren en omstandigheden die in algemene zin van invloed zijn op ondernemingen in een bepaalde branche;
- opstellen van calculatieschema's die laten zien welke kostensoorten belangrijk zijn voor de calculatie van (kost)prijzen.

4 Sancties

Voor overtredingen van het mededingingsrecht kunnen zware boetes worden opgelegd. Vanaf 1 juli 2016 krijgen overtreders van de Mededingingswet te maken met een boete van ten hoogste € 900.000 of, indien dat meer is, maximaal 10% tot – indien de overtreding meerdere jaren heeft bestaan – maximaal 40% van de jaaromzet. Opdrachtgevers en/of feitelijk leidinggevendenden kunnen persoonlijk worden beboet tot maximaal € 900.000. Voor overtredingen van het Europese mededingingsrecht is de maximale boete 10% van de totale wereldwijde jaaromzet van de onderneming.

In de 'Boetebeleidsregel ACM' worden nadere regels gesteld aan de wijze waarop de ACM boetes berekend. De Europese Commissie volgt in de praktijk haar 'Richtsnoeren voor de berekening van boetes'. Deze kennen een vergelijkbare methodiek als die van de ACM.

De Commissie gaat uit van de omzet op de markt waarop de inbreuk betrekking had. Een deel van die omzet, tot een maximum van 30%, vormt het basisbedrag van de boete, dat vermenigvuldigd wordt met het aantal jaren dat de inbreuk voortduurde en gecorrigeerd kan worden wegens boeteverlagende en -verhogende factoren. Aan het uiteindelijke boetebedrag kan de Commissie een extra bedrag van tussen 15%-25% van de omzet toevoegen om een extra afschrikwekkend effect te bereiken.

Naast sancties op inbreuken op het mededingingsrecht kent het Nederlandse mededingingsrecht (zware) sancties op overtreding van de wettelijke plicht om mee te werken aan een onderzoek van de ACM of de Commissie. Dat betreft dan bijvoorbeeld het weigeren mee te werken aan een onderzoek ter plaatse, het verbreken van een zegel, het weigeren informatie te verstrekken waar daartoe de verplichting bestaat of het opzettelijk geven van onjuiste of onvolledige inlichtingen.

In een civiele procedure kunnen benadeelden schadevergoeding vorderen. In het verleden is dit slechts sporadisch voorgevallen, maar de verwachting is dat het aantal schadeclaims zal stijgen.